

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 41, godina XXI
maj, 2016. [str. 5-16]

© Monos 2016

“Gračanički glasnik” – iskustva i rezultati jedne uspješne kulturne misije

(Povodom 40. broja i 20 godina izlaženja)

Prof. dr. Galib Šljivo

U ovom prilogu autor je detaljnije ispitao ostvarenje misije ovog časopisa tokom protekle dvije decenije koliko je ovo glasilo prisutno na kulturnoj sceni, ne samo jedne lokalne zajednice, na koju upućuje njegov naslov, već na specifičan način i u širem području Bosne i Hercegovine. Autor ističe da je časopis, slijedeći dosljedno svoju programsku koncepciju, uspio u pogledu svog sadržaja očuvati ravnotežu (ali i međusobno dopunjavanje) između priloga, koji nose predznak “umjetnički” (književnost, slikarstvo, umjetnost) i autorskih priloga koji nose predznak “naučni” (historiografija, etnografija, narodna tradicija, duhovnost itd.). Kao historičar, u ovom prilogu, ipak, posebnu pažnju je posvetio pitanju doprinosa Časopisa u oblasti historiografije, ističući pri tome posebne zasluge za afirmaciju takozvane lokalne historije. To potkrepljuje i činjenicom da je na “predlošku” ovog Časopisa prije pet godina u Gračanici organizovan i naučni skup posvećen mjestu i ulozi lokalne historiografije u našoj kulturi pamćenja. Pozivajući se na zaključke tog skupa, i ovaj autor je mišljenja da (1) na ovakvom konceptu časopis treba nastaviti svoju kulturnu misiju i (2) da može poslužiti kao primjer “dobre prakse” svim subjektima koji namjeravaju pokrenuti ovakve ili slične projekte.

Ključne riječi: Gračanički glasnik, kulturna misija, Gračanica, časopisi, lokalna historija

POVODOM

U Gračanici već dvadeset godina izlazi časopis za kulturnu historiju *Gračanički glasnik*, koji je po svom osnovnom programskom konceptu okrenut zbivanjima u Gračanici i njenoj okolini, ali koji je po svom pristupu i načinu obrade pojedinih tema odavno prevazišao okvire iz svog oficijelnog naziva i postao prepoznatljiva periodika iz oblasti kulturne historije u Bosni i Hercegovini. Potvrdu za to nalazimo u mnogim naučnim i stručnim radovima na njegovim stranicama u kojima se kroz specifičnu lokalnu vizuru često ukazuje i na značajnije događaje iz historije Bosne i Hercegovine.

Među manjim gradovima, ali i onim srednje veličine, Gračanica je tako izuzetak i svakako može biti primjer ostalim gradovima da krenu tim putem. Ovaj časopis je počeo izlaziti odmah poslije okončanja rata 1992.–1995. godine, kada je bilo napretak prećih zadataka, ali je u Gračanici bilo odvažnih pojedinaca koji su i časopis ubrojili u one poslove koje treba odmah izvesti i ne čekati povoljnije prilike koje će se nekad steći. I bili su u pravu, sudeći po dosad pređenom putu i uspjehu koji se ne može sporiti.

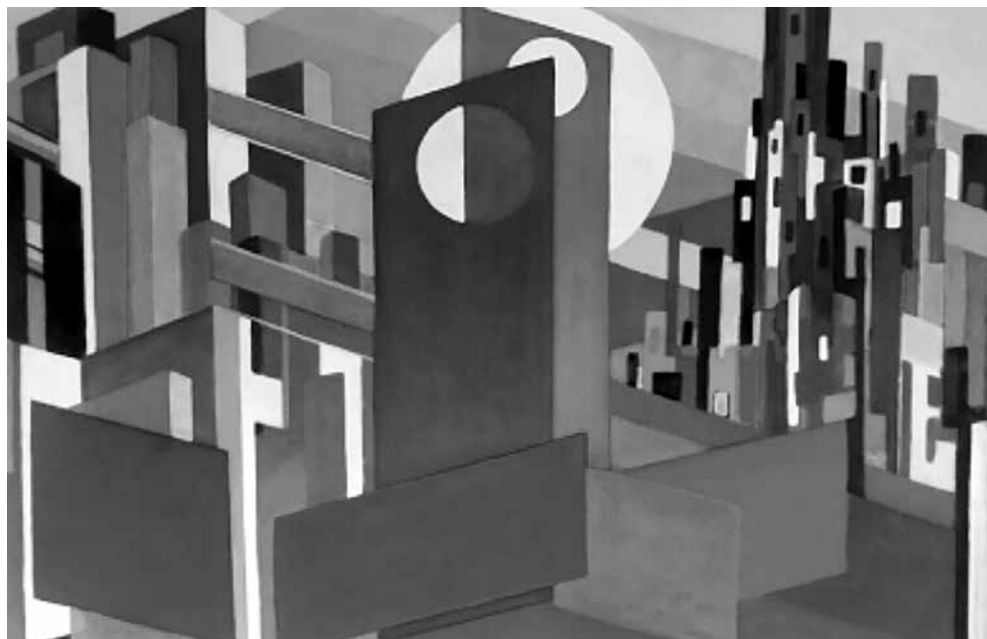
Poznato je da pisana riječ dugo traje, pa se može govoriti i da nikad ne nestaje, ali da se uvijek može dopunjavati i širiti, uostalom, ona se ne kviri. Već se uveliko nagovještavalo kako će tehnički napredak okrenuti ljude od knjige, ali se to nije u potpunosti ostvarilo. Pokazalo se da film, radio, televizija i internet nisu još uvijek uspjeli da dobiju publiku koju je knjiga imala jer njihovi gledaoci i slušaoci najvećim dijelom nisu ni bili čitaoci. Osim toga, knjiga ima prednost po tome što je dostupna čitaocu onda kad osjeti potrebu za njom, nije vezana za pomoćna sredstva kao što su uključivanje tehnike ili drugih sredstava. Tako knjiga još uvijek sadrži šira, dublja i pouzdanija znanja od filma, radija, televizije i interneta. Pored toga, knjiga ne može biti ni izdaleka dirigovana u nepovoljnim političkim okolnostima. Sve to ukazuje na činjenicu da knjigu ne može ništa zamijeniti,

ali ona može svemu da pomogne. Tako su u pravu umni ljudi koji smatraju da bi bez postojanja knjige – čovječanstvo – teško izišlo iz svoje predistorije, te bi cjelokupan napredak bio usporen.

"Mudri ljudi su knjizi odavno, još dok je bila rukopisna, dali počasno mesto među sredstvima za unapređivanje, obogaćivanje i oplemenjivanje ljudskog života. I sve dok je bila rukopisna, knjiga je neposredno djelovala na uzan krug ljudi, ali je njeno posredno dejstvo, u raznim vidovima usmenog prenošenja, bilo mnogo šire i obuhvatalo čak i nepismeni plebs. Ali otkako je postala štampana, knjiga je krug svog uticaja neposrednog i posrednog iz veka u vek širila sve brže i sudbonosnije, rasprostrući nove ideje, pripremajući revolucije, otkrivajući tehničke izume. Celokupni napredak od porodica do danas, a naročito u novijem veku, čovječanstvu je omogućila knjiga."¹

"U suštini, podizanjem stepena opšte obrazovanosti i prevlašću nauke, njenih metoda i rezultata, u savremenoj intelektualnoj svesti postepeno bleđi i možda se rasplinjava ono staro iskustvo po kojem je saznanje istorije u pretežnoj zavisnosti od načina kako je pojedini naraštaji ili pojedinci prihvataju, a taj način je uvek silno podložan ideologiji, praktičnoj politici, nacionalnom utilitarizmu, opštem kulturnom podneblju, trenutnoj dominaciji drugih naučnih disciplina (...) Postoji sve veći broj, ako se tako može reći, konačno vaspostavljenih istorijskih predstava koje nam u sve većoj meri oduzimaju slobodu da se po prošlosti neobavezno krećemo, prevashodnije misleći na svoje vreme, najzad smo u situaciji, čini se, takvoj da se nova područja istraživanja i novi metodi u historiografiji otkrivaju i utvrđuju pre svega u dobrom redosledu naučnog rada u toj oblasti, a sve manje pod uticajem spoljašnjih činilaca: socijalnih promena, političkih kretanja,

1 Vojislav Đurić, "Misija knjige." *Osnovni problemi savremenog obrazovanja*. Beograd 1969., 3

ideoloških pritisaka, naučnih saznanja izvan granica istorije”.²

Sve su ove prednosti pisane riječi prilikom pokretanja časopisa bile na strani upravo gračaničke “intelektualne elite” koja je upravo svojim tekstovima pokazala da nisu samo dali verbalnu podršku, nego su pokazali da su u stanju svojim originalnim radovima doprinijeti da je *Gračanički glasnik* vrlo brzo uvršten u časopise bez kojih se ubuduće neće više nikada moći dograđivati kulturna historija Gračanice i njene okoline, ali i Bosne i Hercegovine.

Od prvog pa do posljednjeg broja, odmah se uočava jasna orijentacija ovog časopisa da na svojim stranicama ustupi prostor autorima sa već stečenim iskustvom i poznatim u nauci kao i onima koji počinju naučnoistraživački i stručni rad iz kulturne istorije. I jedni i drugi pokazali su sposobnost da uoče praznine u zajedničkom znanju koje je trebalo popunjavati novim istraživanjima. Pozna-

to je u ovoj oblasti da se svaki dobro napisan naučnoistraživački rad, odnosno stručni rad, uvijek temelji na iznošenju svega onoga što je za njega od značaja bez obzira na to koliko tu ima tek otkrivenih, a koliko od ranije utvrđenih podataka. Jer unutrašnje razmjere logički napisanog teksta ne zavise od odnosa novog ili već poznatog nego od stvarnog historijskog značaja svake pojedinosti.

Da bi jedan časopis opstao, prvo i najvažnije je to da su mu oni koji su ga pokrenuli ostali privrženi, tim što časopisi ovog tipa uvijek nailazi na mnoge teškoće, ne samo zbog nedostatka novčanih sredstava. Samo upornost, makar to bila upornost jednog čovjeka, može da osigura redovno izlaženje i kvalitetne priloge. Zato je u pravu nedavno preminuli književnik Atif Kujundžić, inače skoro od početka član redakcije ovog časopisa, kad piše: “...Pa se prisjećamo kako su teško opstajali i tavorili časopisi koji su pokretani u različitim vremenima koja i danas mnogi smatraju sretnijim. I, kako opstaje časopis iza koga je stao tek Jedan Čovjek: Omer Hamzić, kao vakif s punom svijješću kako je kulturno

² Radovan Samardžić, “Memoarska književnost i saznanje istorije.” *Osnovni problemi savremenog obrazovanja*. Beograd 1969., 34.

djelanje najbolji vakuf koji može napraviti. Osim svega, Časopis je koncipiran kao časopis za kulturnu historiju, što se mnogima činilo ili apsurdnim, ili *stranim* i *dalekim*. Samo istinski znalci imaju predstavu kako je ta *daljina* u nama samima na pravom i najbližem mjestu³.

"U današnjem intelektualnom svetu znatni istoričari se prihvataju sa onim zanimanjem u čijem je jezgru najplemenitija radost zbog novih saznanja i mišljenja. Uporedo sa ovim, u savremenoj plimi kulturnog istoricizma, koji se prvi put sasvim vidljivo i, u namerama, do kraja otrasa i oslobađa nacionalnog i političkog utilitarizma, sve je primetnije i rasprostranjenije interesovanje za neposredna svedočanstva istorije, umetnička, književna, materijalna, istoriografska, tradicionalna, diplomatska, publicistička. Drugim rečima, širenjem istorijske kulture, u današnjem svetu se javlja jedan zanimljiv fenomen, na izvestan način nov: da istoriska svedočanstva sve više izlaze ispod isključive nadležnosti istoričara i postaju sve prisutnija u širim krugovima, počevši od intelektualnih, jer je sve veći broj onih koji teže sopstvenom doživljaju prošlosti bez obzira što se taj doživljaj ne može izjednačiti s naučnim saznanjem istorije"⁴.

...

U historijskoj nauci poodavno se osjeća nedostatak pouzdanih znanja o lokalnoj historiji nekog kraja, o ljudima koji su doprinijeli da se taj kraj razvija na ovaj i ovakav način, o događajima od historijskog značaja za jednu konkretnu sredinu, koji se uklapaju u historijsku sliku jednog naroda ili države. Tim prije što su historijska kretanja jednog većeg prostora uglavnom bila ili su još uvijek sadržaj rada organiziranih institucija koje u kontinuitetu nadomještaju praznine koje su

ostale neistražene ili su nedovoljno istražene. Historija naselja, gradova ili ekonomskih cjelina ostavljena je lokalnim zajednicama.

Zato je pokretanje *Gračaničkog glasnika* naišlo na odobravanje u Gračanici i to u prvom redu prvih i uglednih ljudi. To proizilazi iz oduševljenja koje je izrazio A. Kujundžić ovim riječima: "Želim reći kako je fascinirano i pomisliti kako sve ovo što vidimo oko nas može u jednom času nestati, ali se "Gračaničkom glasniku" više ne može ništa..."⁵ I zaista je to tako ukoliko imamo u vidu cjelinu razvoja ljudskog društva. Od pojave *Gračaničkog glasnika*, slobodno se može reći da je počelo ispisivanje i to organizovano i sistematsko, događaja u ovom kraju. Lokalna kulturna historija nije više nešto što se kao sporedno gleda, što se može i mimoći, nije to ni predmet koji se može prepustiti pojedincima čije je to profesionalno opredjeljenje. A ono što se objavljuje među koricama ovog glasila prevazilazi uske lokalne granice, ono se mjeri u poređenju sa drugim sredinama, od kojih se preuzimaju najbolja rješenja, ali i svojim doprinosima utiču na razvoj u drugim sredinama. Bilo bi dosta neuvjerljivo ako bismo tako ocijenili doprinos *Gračaničkog glasnika* već od prvog broja, ali je sigurno da se to odnosi na njegovih četrdeset brojeva. Nema sumnje u to da je prvi broj bio iznenađenje za građane Gračanice kao što je slučaj i sa drugim prvijencima, pa je ubrajano i u "čuda". Najbolje se to vidi po oduševljenju književnika Zlatka Dukića: "Baš tako, kulturnim čudom, u naslovu su neke novine nazvale u to vrijeme pojavu «Gračaničkog glasnika»."⁶

5 Atif Kujundžić, "Gračanički glasnik" – svjedok nama i svjedok svemu...". *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina X, Broj 20, Novembar 2005. Gračanica, novembar, 2005., 198.

6 Zlatko Dukić, "Kapu dole "Gračaničkom glasniku". *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina X, Broj 20, novembar 2005. Gračanica, novembar, 2005., 199. ("Samo provincijalni skorojevići i talentovano zaostali primitivci, protiv kojih nije pelcovana ni jedna naša sredina, mogli su se, na početku, pitati čemu, zašto i sa kojim smislom sve to...").

3 Atif Kujundžić, "Povodom petnaestog broja Časopisa *Gračanički glasnik* i Pregleda biobibliografskih podataka zastupljenih autora." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Gračanica, maj, 2003., 2-3.

4 Radovan Samardžić, *Nav djelo*, 35.

...

Pokretanje stručnog i naučnog časopisa ubraja se u velika kulturna dostignuća bilo da su ona svojim sadržajem okrenuta jednoj užoj okolini ili su posebno usmjerena na neku užu oblast. U slučaju *Gračaničkog glasnika*, koji ima sveobuhvatno praćenje svih događaja na jednom užem području, posebno historije kulture, predstavlja zaista rijedak slučaj u Bosni i Hercegovini. Onda nije neobično da su obrazovani ljudi vrtili glavom i to ne zato što je taj događaj uzburkao mjesne prilike, nego više od toga – da li će se časopis održati, u prvom redu zbog nedostatka novčanih sredstava bez kojih, i pored najbolje volje osnivača i ljudi koji su na sebe preuzeli tako teško breme, ne bi mogao izdržati "trku na duge staze". Da je ovaj kulturni poduhvat neophodan i sa dalekosežnim uspjehom, u to nema sumnje. Težnja ljudi, i to ne samo obrazovanih, da imaju potpunija i provjerena znanja o svojoj historiji nije svojstvena samo stanovnicima većih sredina ili umnih ljudi u cjelini. Ta se težnja pojačava u ono doba kad pojedinac osjeti nedostatak podataka o svojoj porodici, porodičnom stablu itd. To se onda prenosi na užu okolinu, poredi sa nagomilanim podacima iz životnog iskustva, pobuđuje interesovanje za prošlost i otvara pitanje – a kako je to bilo nekad. Na to pitanje može da odgovori kulturna historija, odnosno knjiga tipa *Gračaničkog glasnika*.

Gračanički glasnik je ono štivo koje nema rok trajanja, pa prema tome nikad ne zastarijeva. Riječ je o knjizi koju kolektivno pišu svi oni koji imaju podatke koje je neophodno saopštiti ili ugraditi kao trajno znanje o Gračanici i Bosni i Hercegovini. U slučaju *Gračaničkog glasnika*, radi se o više od tri stotine imena bogato informisanih saradnika, uglavnom stručnjaka različitih profila, koji svoju stručnost i znanje crpe iz građe koja je njima poznata i dostupna pa tako samo oni vladaju podacima koje smatraju nedostupnim drugima, i, onda, shodno tome, uspijevaju da ih ugrade u opšte znanje putem časopisa, što i

jeste svrha i cilj časopisa za kulturnu historiju, tipa *Gračanički glasnik*.

Historija gradova ili manjih teritorijalnih cjelina, u opštim pregledima zbivanja, obično se zaobilazi ukoliko nije došlo u tom prostoru do zaustavljanja ili presijecanja poznatih historijskih tokova koji se uklapaju u već zaokružene cjeline. Da bi se mnoge pojedinosti iz lokalne historije sagledale u potpunosti, historičar mora često savladavati veliku vremensku razdaljinu kako bi se približio ličnostima i tako razumio događaje u kojima su te ličnosti učestvovala i kako bi odredio njihovu ulogu u tim događajima. Baš zbog toga, ono što se dešava, ili se dešavalo, u najbližoj okolini, odnosno naselju, takorekuć u svakom domu, ali koje poznaju njeni stanovnici, ostavlja gomilu činjenica koje se postepeno gube i nestaju bestraga. Nasuprot tome, novija historiografija je sve bogatija upravo neposrednim svjedočenjem, ili iznošenjem činjenica koje, u to nema sumnje, otkrivaju nepoznate stvari koje su negdje tavorile ili bile prepuštene zaboravu. Prednost događaja koji se zbivaju na užem području u odnosu na opšta zbivanja su u tome što je riječ o događajima kojima su svi prisustvovali, ili većina, poznati su im neposredni učesnici, poznat je kraj, vrijeme kad se nešto dešavalo i sl. Pri tome, od autora se traži da uoči one praznine u zajedničkom znanju koje se moraju popuniti novim istraživanjem. Upravo to se postiže stvaranjem radova iz lokalne historije, pa to i predstavlja stalni zadatak lokalnih časopisa.

Pravilo je dobrog historijskog istraživanja u tome da se istraže i strani i domaći izvori. Pri tome, domaći izvori uvijek imaju prednost, ali se strani niukom slučaju ne mogu zanemariti. Često, nepovjerenje prema podacima koje pružaju strani izvori kao prema svjedočanstvima sumnjive vrijednosti, odnosno objektivnosti ne bi smjelo biti u historijskoj nauci ukoliko je primijenjena metoda kritike izvora i činjenica. Jer kulturnu historiju treba znati u njenoj sveukupnosti da bi

se imalo smjelosti ući u prikaz bilo koje pojedinosti. Kad se sve to ima u vidu, onda se tek tada uočava važnost lokalnog časopisa, za sveopšta znanja o lokalnoj zajednici. Skoro svi znatiželjnici, neposredni učesnici se poznaju, pa ako se i ne poznaju, poznaju prilike i istaknute pojedince koje svakodnevno susreću i o njima prosuđuju. Osim toga, za kulturnu historiju uže sredine upravo je potrebno znati skoro sve detalje koji su se odigrali i ličnosti koje su u njemu učestvovali. Tek se onda shvati kulturna historija u najsitnijim detaljima.

Tako, u najširem okviru sva zbivanja na jednom užem području spadaju u historiju iz koje će onda, kad zatreba, prerastati u razgranata studiozna polazišta za politička, privredna, zdravstvena i sva druga naučna ili stručna interesovanja. Sasvim razumljivo, jer su zbivanja svestrano uslovljena i povezana.

Neminovna je posljedica da zbog nevođenja pismenog svjedočenja u svim minulim vremenima nestaju ili blijede sjećanja o događajima i njihovim učesnicima odmah pošto se oni okončaju. Pisani dokumenti i druga historijska građa nemaju taj nedostatak. Upravo zbog toga, nema sumnje da ovako pisano svjedočenje najduže traje, najsigurnije je i najpouzdanije jer je, najčešće, nastajalo u vrijeme ili odmah po okončanju onog o čemu svjedoči. I to pred onima koji su svjedoci događaja, a u časopisu se taj događaj opisuje u pojedinostima, uz strogu provjeru recenzenata i redakcije, dakle, vrlo stručnih članova koji i odgovaraju za pouzdanost priloga koji se u njemu objavljuju. Što se ranije pristupi bilježenju događanja, manje će ostati praznina u ljudskom znanju i u tome je nemjerljiv značaj pojave *Gračaničkog glasnika* u kulturnoj historiji Gračanice, njene okoline i Bosne i Hercegovine.

Kad sve to imamo u vidu, nije naodmet izdvojiti samo jedan zaključak svojevremeno objavljen u tom časopisu, koji polazi od konstatacije da "Bošnjačko-muslimanski narod ima, zasigurno jednu od najtragičnijih sudbi-

na u Evropi, a ta tragičnost kao što neko reče, ogleda se prije svega u manjku svijesti o njoj samoj. Da smo imali malo više historijskog pamćenja, vjerovatno nam se ne bi desilo da nam drugi ne samo pišu već i kroje historiju".⁷ Ako je tačan ovaj zaključak, a nama se čini da jeste, onda se može objasniti koliki će značaj imati *Gračanički glasnik* za budućnost, razumije se, ako njegove poruke blagovremeno budu usvojene bar od polovine "ciljane publike". Zato je *Gračanički glasnik* u svom dosadašnjem sadržaju svakako proširio svoje sadržaje u kulturnu historiju u najširem smislu: dakle, u proučavanje historije i historijskih izvora, kulturno-historijskog i arhitektonskog nasljeđa, kao i svih oblika materijalne i duhovne kulture".⁸

Zbog neuvažavanja historijske distance, odnosno protoka vremena od završenog historijskog procesa, u savremenom periodu dolazi do neusaglašenih zaključaka, posebno suprotstavljenih strana u sukobu, pa što nije rijetkost i među pristalicama iste ideološke orijentacije. U *Gračaničkom glasniku* se na to odmah ukazalo. Na razdoblje Drugog svjetskog rata se odmah po okončanju tog rata "gledalo dosta skućeno, subjektivno, tendenciozno, pa i mitomanski, a takva ideološki obojena gledišta, ni danas nisu rijetkost. Ovaj časopis je nastojao afirmirati drugačiji pristup prošlosti, pa tako i periodu od 1941. do 1945. godine – objektivno, nepristrastan, naučno utemeljen, drugim riječima – historijski".⁹ Tako je iz broja u broj "nadrastao prvotnu zamisao i već svojim postignućima, smislom, sadržajem i arhitektonikom nadvisuje svoje graditelje i postavljene ciljeve".¹⁰

7 Omer Hamzić «Gračanički glasnik kulturno-historijska hronika Gračanice.» *Gračanički glasnik*. Broj 10., godina V., novembar 2000. Gračanica 2001., 3.

8 "Riječ Redakcije: tri značajne obljetnice." *Gračanički glasnik*. Godina XX. Broj 39. Maj 2015. Gračanica 2015., 5.

9 Isto

10 Atif Kujundžić, "Povodom petnaestog broja Časopisa Gračaniki glasnik i Pregleda bibliografskih podataka zastupljenih autora." *Gračanički glasnik*. Godina

Logičan je zaključak jednog od promotora 36. broja ovog časopisa, izgovoren u svečanoj sali Gazi Husrevbegove biblioteke u Sarajevu: "Zato se samo neupućeni mogu začuditi kako je moguće da u jednom malom mjestu, izvan tradicionalno suženog sarajevskog vidokruga, već osamnaest godina izlazi jedan časopis koji ima zavičajni oblik i naslov, ali po sadržaju prvorazrednu nacionalnu važnost. *Gračanički glasnik* je svojevrstni fenomen, nedovoljno prepoznat u bosansko-hercegovačkoj javnosti u kojoj dominiraju jalove polemike i beznačajni sadržaji koji traju i kraće od jednog novinskoga broja. Riječ je o neobičnoj mješavini zavičajnog glasnika i časopisa u kojem se objavljuju vrlo vrijedni radovi, pravi mali biseri lo zavičajnoj prošlosti, ali i ozbiljni historiografski i kulturno povijesni članci".¹¹ Kao primjer za ovo može, bez svake sumnje, da posluži vrlo zanimljiv i podacima potkrijepljen naučni rad dr. Z. Šehića "Povratak zaboravljenoj prošlosti".¹²

...

Pored historijskih tema, na stranicama *Gračaničkog glasnika*, kako je i predviđeno u njegovoj Programskoj koncepciji, objavljuju se i "najzanimljiviji književni sadržaji gračaničkih stvaralaca koji su na bilo koji način vezani za Gračanicu, a čiji radovi zadovoljavaju minimalne književno-estetske odnosno umjetničke kriterije i zahtjeve. Svaki broj časopisa bit će mala antologija najboljih gračaničkih stvaralaca".¹³

Gračanica i njena okolina velika je, zanimljiva i neistražena knjiga u gotovo svim

VIII. broj 15. maj 2003. Gračanica 2003., 3.

11 Zlatko Hasanbegović, "Izetbegovićeva ostavština i političko-nacionalna filozofija nije samo povjesna simbolika već konkretan putokaz..." (sa promocije *Gračaničkog glasnika*, broj 36 u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, 24. 1. 2014.)" *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 37. maj 2014. Gračanica 2014., 282.

12 Zijad Šehić, "Povratak zaboravljenoj prošlosti." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX, Broj 38, Novembar 2014. Gračanica, novembar, 2014., 53.-120.

13 Omer Hamzić, *Nav. članak*, 4,5.

aspektima: historijskim, kulturološkim, geografskim, gospodarskim".¹⁴ Zato se i moglo dogoditi da je u samo 10 prvih svezaka *Gračaničkog glasnika* o Gračanici i njenoj okolini. napisano i objavljeno više od 1300 stranica autorskog teksta. "Toliko teksta nije napisano i odštampano od njenog *postanja*".¹⁵

Nakon petnaest brojeva časopisa, objavljen je spisak saradnika časopisa sa kraćim biobibliografskim podacima.¹⁶ Riječ je o 123 saradnika skoro svih naučnih disciplina i društvenog interesiranja. U pitanju su mladi stručnjaci, već iskusni naučnici, ali i oni čije bi radove bez ikakve prihvatali i časopisi najviših naučnih i stručnih zahtjeva. Iz broja u broj pridružuju se novi saradnici sa zanimljivim i originalnim radovima koji otvaraju horizonte svima koji pokazuju želju da se bave kulturnom historijom Gračanice, njene okoline, ali i susjednih teritorija, pa i Bosne i Hercegovine. To je normalan slijed događaja u općoj nadogradnji kulturnih sadržaja jedne sredine. Skoro da nema čovjeka koji nakon nagomilanog životnog iskustva neće prije ili kasnije biti opterećen pitanjem kako se odvijao život prije njega, upravo u njegovoj najbližoj okolini.

Ako ništa drugo, na to će ga podsjećati natpisi na grobovima, mjesna bogomolja i slično. Ispričanim jednim događajem ili opisom jednog kraja ili osobe odmah se uočava praznina koju treba popuniti i nadograditi. Istovremeno to je podstrek svima onima koji imaju javne ili skrivene ili ljubomorno čuvane podatke iz zavičajne kulturne historije da ih saopšte na jednom mjerodavnom mjestu i tako provjere valjanost podataka koji će onda naći mjesto u sveopštem znanju. *Gračanički glasnik* je ovaj zadatak ispunio, i stalno ispunjava.

14 Omer Hamzić, *Nav. članak*, 3.

15 Omer Hamzić, *Nav. članak*, 4.

16 Nermina Halilović, "Pregled biobibliografskih podataka o autorima — saradnicima u Časopisu za kulturnu historiju GRAČANIČKI GLASNIK od br.:1. do br.:15." *Gračanički glasnik*. Godina VIII. Broj 15. maj 2003. Gračanica 2003., 102.- 129.

...

Kad se sagleda sadržaj svih dosadašnjih brojeva *Gračaničkog glasnika*, od prvog do četrdesetog, odmah upada u oči da *Gračanički glasnik* nije časopis koji je svoj rad ograničio samo na uzak prostor Gračanice i njene okoline, nit da svoju misiju zasniva na interesovanju manjeg broja "lokalnih" entuzijasta. Naprotiv, na njegovim stranicama se od početka kao saradnici, pojavljuju naučni i stručni autoriteti sa mnogo šireg prostora nego što je Gračanica i njena okolina, objavljuju radove koje bi, bez svake sumnje objavili i časopisi sa mnogo većom reputacijom i dužom tradicijom izlaženja.

Osim kreiranja i izdavanja časopisa – u printanom i elektronskom formatu na vlastitom internet portalu (sa korisnim dopunama i na fb profilu), Redakcija časopisa je učinila i korak dalje: časopis inicira, organizuje i izvodi naučne skupove, i to vrlo uspjele. Tako je, samo da izdvojimo, povodom izlaska 30. broja, u saradnji sa Institutom za istoriju iz Sarajeva organizovala naučni skup *Istraživanje lokalne historije u Bosni i Hercegovini*. 10. decembra 2010. godine. Cilj ovog naučnog skupa je bio da se "sa teorijsko-metodološkog stajališta otvori razgovor o lokalnoj historiografiji u Bosni i Hercegovini, ali i o sadašnjem stanju historiografije na ovom prostoru."¹⁷

Gračanički glasnik je, uz ostale suorganizatore, bio inicijator i nosilac organizacije Naučnog skupa "Život i djelo Muhameda Tajiba Okića" (16. 9. 2011.), na kojem su učestvovali i profesori iz Turske. Skup je rezultirao novim saznanjima o životu i djelu Muhameda Tajjiba Okića, rođenog Gračanlije, čuvenog naučnika s područja islamske teologije i historiografije koji je poslije Drugog svjetskog rata živio i radio u Turskoj.

Od ostalih skupova spomenimo da je Redakcija časopisa s područja književnosti, 14. 11. 2007. organizovala Okrugli sto "O Književnom djelu Zlatka Dukića".

...

Od početka izlaženja, pa do danas, *Gračanički glasnik* je pokušavao i u dobroj mjeri uspio, da svoje čitaoce obavještava o značajnim događajima iz lokalne historije, historije Bosne i Hercegovine, pa i Evrope, ali i događaja koji su ostali u žiži interesiranja svijeta. Za primjer, kratko ćemo se osvrnuti na 37. broj ovog časopisa u kojem je tematizirana stota godišnjica Prvog svjetskog rata. Da nije riječ samo o podsjećanju na te događaje, nego i ulaženje u detalje koji nisu do sada dovoljno bili osvjetljeni ističemo kao primjer rad prof. dr. Zijada Šehića pod naslovom: Sarajevski atentat – varnica koja je zapalila svijet.¹⁸ Riječ je originalnom naučnom radu koji ima 30 strana osnovnog teksta sa 150 fusnota i Prilogom o kaznenoj stvari protiv Gavrila Principa i drugova protiv zločina veleizdajice koji je autor uradio na osnovu arhivskih istraživanja, te saopštio niz novih dosad nepoznatih činjenica, čime je umnogome upotpunio dosadašnja znanja o ovom događaju. Osim toga, nije u pitanju riječ samo o tome da se čitaoci nakratko vrate, odnosno podsjetite na strahote ovog stradanja, nego da se proširi krug interesantnih i veoma važnih detalja pokazuje više originalnih radova o tom događaju. M. Kujović je donijela niz podataka o životu u pozadini velikog rata, posebno se osvrnuvši na neke mjere austrougarskih vlasti u Bosni i Hercegovini od 1915. do 1918. godine.¹⁹ O zanimljivim detaljima sa sudskih procesa optuženim za veleizdaju čitaoc je

18 Zijad Šehić, "Sarajevski atentat – varnica koja je zapalila svijet." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 37. Maj 2014. Gračanica 2014., 27-94.

19 Mina Kujović, "Život u pozadini velikog rata: neke mjere režima u Bosni i Hercegovini (1915. – 1918.)." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 37. Maj 2014. Gračanica 2014., 95.-104.

17 Omer Hamzić, "Obilježavanje 15. godišnjice utemeljenja i trideset brojeva "Gračaničkog glasnika" – kratka retrospektiva." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XVI. Broj 31. maj 2011. Gračanica 2011., 7,8.

upoznala Benamina Londrc.²⁰ Potom je o ratnim invalidima sa gračaničkog područja (1914.-1918.) donio svoj prilog Edin Šaković, zaključivši: "U svakom slučaju, prezentirani broj nije mali i realno upućuje na razmjere stradanja stanovnika gračaničkog područja (kao i čitave BiH) u do tada najvećem stradanju u povijesti".²¹ Poseban dio ovog broja časopisa u rubrici "Građa", također, je popunjen podacima o Prvom svjetskom ratu. M. Kujović je objavila rezultate istraživanja o Sarajevskom atentatu i Prvom svjetskom ratu u fondovima i zbirnkama arhiva Bosne i Hercegovine.²² Vezano za istu temu, u ovom broju časopisa našli su se i vrlo zanimljivi fragmenti iz neobjavljenih Bilješki Mihaila Hadžistevića u danima u zatočeništvu i robovanju zbog optužbe za "veleizdaju", koje je priredio Dr. Vojin Hadžistević.²³ Dakle, ovaj tematski broj *Gračaničkog glasnika* je prevazišao samo podsjećanje na strahote rata, on je učinio neophodan korak dalje u cilju upotpunjavanja uočenih praznina u opštem znanju o tom prevažnom događaju.

U ovom časopisu, dakle, objavljujani su radovi koji ispunjavaju najstrože naučne principe, tako da se ne može zaobići u historiografiji i kulturnoj historiji uopće gledano, a ne samo kad je u pitanju lokalna historija, odnosno historija Gračanice i njene okoline. Time se uspio nametnuti naučnoj i uopšte

20 Benamina Londrc, "Sudski procesi pred civilnim sudovima: reakcije na Sarajevski atentat." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 37. Maj 2014. Gračanica 2014., 105.-112.

21 Edin Šaković, "Ratni invalidi sa gračaničkog područja (1914.-1918.)." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 37. Maj 2014. Gračanica 2014., 113.-117.

22 Mina Kujović, Sarajevski atentat i Prvi svjetski rat u zbirnkama arhiva Bosne i Hercegovine." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 37. Maj 2014. Gračanica 2014., 119.-126.

23 Vojin Hadžistević, "Fragmenti iz neobjavljenih "Bilješki" Mihaila Hadžistevića o danima u taocima, a potom u zatvoru pod optužbom za "veleizdaju" 1914.-1916." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 37. Maj 2014. Gračanica 2014., 127.-155.

kulturnoj javnosti kao literatura od posebne važnosti i respekta. Malo je časopisa u novije vrijeme kojima je to uspjelo, tim prije što njegovo izlaženje nije pratio odgovarajući podstrek ni uže, a posebno šire društvene zajednice.

Gračanički glasnik je uspio da privuče veliki broj saradnika koji svoje radove redovno pripremaju za svaki naredni broj. Tako su iz broja u broj objavljeni radovi Mine Kujović koji se tiču Gračanice i njene okoline bilo u vidu originalnih dokumenata ili kraćih radova koje je autorica pronašla u Arhivu Bosne i Hercegovine, čime je sigurno proširila saznavanje pojedinih detalja na koje naučnici prije nje nisu ukazali.²⁴

U stvari, svi detalji iz kulturne historije su u nekom trenutku značajni, zavisno od perioda koji se izučava. Lokalna historija obiluje takvim podacima, ali njih zaobilaze istraživači koji obrađuju opšte događaje i događaje kojima nije potrebna potvrda svih detalja. Tako se oni zanemaruju ili potiskuju u stranu, a protokom vremena oni dobijaju na značaju, pa se osjeća njihov nedostatak. Bilo bi svakako drugačije kad bi se izučavanju kulturne historije pristupalo sistematski, odmjereno stručno i u neograničenom roku. Jer, pojedine događaje treba pomno istraživati, strpljivo ne odustajući kad se pojave prepreke kojih ima u svakom radu, naučnoistraživačkom posebno.

...

Kad pažljivo prelistamo *Gračanički glasnik* od prvog do četrdesetog broja, pa u miru pustimo da pred nama neometano izlaze autori, njihovi radovi, osvrtni na pojedina razdoblja, podsjećanje na osobe koje su svojim radom toliko unaprijedile kulturne prilike u Gračanici i njenoj okolini, pa i šire, odmah uočavamo da ih ne možemo nikako zanemariti i da su nam oni unijeli svjetlo u događaje

24 Vidi: "Bibliografija radova i priloga objavljenih od 1. do 30. broja, Kujović Mina," *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XIX. Broj 31. Maj 2011. Gračanica 2011., 18-20

prekrivene tamom i zaboravom. Pogotovo ako ih analizom dovedemo u međusobni sklad, onda vidimo da su upravo ti likovi, radeći nenametljivo, tiho, ne polemišući i ne naturajući svoje rezultate drugima, pa čak i kad ih nameću drugima, bilo ravnim sebi ili manje uticajnim, nesumnjivo značajniji više nego što ih je sredina u kojoj su živjeli uvažavala ili davala vrijednost koja im pripada. Ukazujući na njih, i smještajući njihov doprinos u razvoj Gračanice i Bosne i Hercegovine, *Gračanički glasnik* doprinosi ne samo da njihovi rezultati budu primijenjeni nego i da budu nastavljeni.

Nema sumnje u to da je za ovakav uspjeh nemjerljiv doprinos dalo više saradnika ovog časopisa koji su od prvog broja bili svjesni činjenice da je neophodan u kulturnom razvoju Gračanice i njene okoline. Obično, ali i nerijetko, u početku izlaženja kulturna sredina objeručke prihvati ovakve poduhvate. Ali kasnije, podrška počinje da opada, pa poslije dvije-tri godine, potpuno izostane i časopisi se tako gase. *Gračanički glasnik* je izuzetak, izuzetak i po stabilnosti organa časopisa, ali više izuzetak po umnožavanju saradnika i raznovrsnog sadržaja i tema koje čine njegov sadržaj.

Ipak, za osnivanje i redovno izlaženje časopisa i njegov sadržaj, najviše je učinio dr. sc. Omer Hamzić. Nema broja časopisa u kojem nije objavio naučni rad, stručni prilog, recenziju neke knjige, pa i kalendar događaja između dva broja časopisa. Svi oni koji se bave pisanom riječi znaju koliki je to posao koji se mora raditi u kontinuitetu, predano, izbjegavajući da se načine ma i najmanji propusti koji bi mogli izazvati nesigurnost izvora, nepouzdanost informacija ili neki prilog svrstati u red na brzinu napisanih ili nedovoljno provjerenih radova. Potpisnik ovih redova je upoznao Omera Hamzića kad su razgovarali o saradnji u časopisu i kada je predstavio časopis kao knjigu koja će stalno rasti, kao časopis koji će svoje stranice puniti sadržajem priloga od već poznatih naučnika

i stručnjaka, ali i profesionalaca svih kulturnih profila, te otvoriti svoje stranice i mladim entuzijastima, ljudima bogatim iskustvom i svima onima kojima je stalo da se Gračanica bolje upozna u svim oblastima i svim razdobljima. Odmah sam uočilo da on i ne pomišlja da ovaj časopis povremeno izlazi ili, možda, da izađe kao jubilarni – uz neki događaj. Naprotiv, opredijelio se da to bude knjiga bez zadnjeg broja. Uporedo sa rastom časopisa, stasao je i on u zvanje univerzitetskog profesora – nimalo jednostavan zadatak ukoliko se zna da je istovremeno obavljao dosta odgovorne zadatke u redovnom radnom odnosu.

Desila se nesvakidašnja poistovjećenost. Kad se govori o *Gračaničkom glasniku*, odmah se pomisli na dr. Omera Hamzića, a kad se spomene ime Omera Hamzića, naviru podaci o *Gračaničkom glasniku*. Upravo zahvaljujući njemu, "Časopis za kulturnu historiju *Gračanički glasnik*, pokazao se, i na djelu dokazao, kao iznimno uspješan akter ne samo kulturnog i povijesnog bića općine i grada i šireg prostora bh. znaka već i kao inicijator brojnih vrijednih i sadržajnih inicijativa i zamisli, a potom i njihov vjeran pratilac do konačne realizacije. Uvijek blizak izvoru najznačajnijih događaja i zbivanja, *Gračanički glasnik* se stvarno i duboko inkorporirao u život Grada i Građana, naučnih saradnika i prijatelja, u rad općine Gračanica, najznačajnijih privrednih i kulturnih činitelja života, najznačajnijih događaja iz prošlosti i sadašnjosti".²⁵

...

Ne bi se dobila potpuna slika o ovom vrijednom kulturnohistorijskom dobru, ukoliko se ne bi posebno naglasio kvalitet priloga koji *Gračanički glasnik* uvrštavaju u naučne časopise dostojne potpunog povjerenja. Kao

25 Omer Hamzić, "Obilježavanje 15. godišnjice utemeljenja i trideset brojeva "Gračaničkog glasnika" – kratka retrospektiva." *Gračanički glasnik*. Časopis za kulturnu historiju. Godina XVI. Broj 31., maj 2011. Gračanica 2011., 13.

što je rečeno, ovaj časopis je kreirao i realizovao naučne skupove, bez svake sumnje vrlo dobro organizovane, naučno utemeljene i nadasve okupio većinu naučnih i stručnih autoriteta takvog naučnog autoriteta da su već bili poznati ne samo na naučnoj sceni u Bosni i Hercegovini nego i šire. Time je prevazišao početnu boljku svih naučnih i stručnih časopisa koja se ogleda u tome da se na njegovim stranicama objavljuju radovi koje autori nisu mogli objaviti u drugim, poznatijim i uglednijim publikacijama. Da se broj autora, u ovom slučaju, stalno povećavao iz broja u broj, vidljivo je prostim okom, ali pomnije njihovo studiranje otkriva i to da su učestali upravo radovi onih naučnih i stručnih autoriteta čije radove ne bi odbila da objavi nijedna redakcija bilo kojeg časopisa sa kulturno- historijskim sadržajem.

Nije nevažno istaći još jedan sadržaj koji se redovno objavljuje i širi iz broja u broj. Riječ je o osvrtima, prikazima i recenzijama novih naučnih i stručnih knjiga, osvrti na održane naučne i stručne simpozije, te poglede na izložbe i sve druge javne manifestacije, koje spadaju u domen kulturno-historijskih sadržaja na ovom prostoru. I ne samo njih. Ovaj časopis uspijeva da svoje čitaoce informiše i o svim važnijim dešavanjima u društveno-političkom životu – od prošlog do novog broja časopisa i da tako bude u žiži kulturno-historijskih događanja ne samo Gračanice i njene okoline, nego i šire (stalna rubrika "Listovi Gračaničkog kalendara"). Kriterij za izbor tema i događaja za ovu rubriku nije njihova senzacionalnost ili dnevno-politička zanimljivost. Naprotiv, bilježe se samo oni događaji koji bi mogli zanimati neke buduće historičare, a bilješke kreiraju kao neki budući historijski izvor. Na stranicama časopisa redovni su i prilozi: "Glosar novih autora", osnovni podaci o doktorima nauka sa područja Gračanice i povremeno bibliografija objavljenih radova. I svojim likovnim priložima, ovaj časopis se ističe među časopisima ovog tipa.

Zahvaljujući dobro postavljenim standardima i kriterijima, *Gračanički glasnik* je uspio da održi jednu stalnu uzlaznu liniju u kvalitetu, obimu i raznovrsnosti sadržaja. Posebno je značajno to što je uspio okupiti i zadržati veliki broj saradnika. Svi oni koji su se bavili i bave kulturnom historijom Bosne i Hercegovine ili uže lokalnom historijom, nadasve Gračanicom i njenom okolinom našli su svoje mjesto u ovom časopisu. Nije moguće, niti treba u jednom kraćem osvrtu izdvojiti pojedine autore i njihove radove o Gračanicima. Nisu svi radovi urađeni po projektima timskog rada, što se i pretpostavlja, već su ih autori uradili po svom izboru ili su ti radovi dijelovi autorovih višegodišnjih istraživanja, bilo da su u toku izvođenja ili već završenih projekata. Ukoliko smo i izdvojili neke priloge, učinili smo to samo radi ilustracije kad su u pitanju radovi historijske sadržine, svakako zbog toga što je i autor ovih redova historičar, pa mu je ta oblast poznatija.

...

Zaključujući ovaj osvrt, treba posebno naglasiti da je malo lokalnih časopisa u kojima je kulturna historija srž sadržaja kao što je to slučaj sa *Gračaničkim glasnikom*. Bez mnogo dvoumljenja, ovaj časopis je uveo rubrike u kojima se donose podaci iz svih perioda historije, ponajviše iz savremenog doba, što je veoma bitno za časopis namijenjen za praćenje događaja u lokalnim okvirima. Sudeći po objavljenim sadržajima, može se zaključiti da su autori tih priloga, usljed nedostatka vremenske distance, svoje zaključke donosili sa dosta opreza, što samo po sebi govori o ozbiljnosti pristupa tim temama. Samo po sebi se razumije, da je vremenska distanca neophodna za zaključivanje o onim događajima, čiji su sudionici u poziciji da mogu uticati na njihovu ocjenu. I nije to slučaj samo za historijsku nauku.

Autor ovog osvrta imao je iza sebe iskustvo koje se stiče pokretanjem novog časopisa, teškoće na koje nailaze organizatori stručnih okupljanja oko tema za koje se opredijeli

redakcija, mukotrpano osiguranje novčanih sredstava i niz drugih prepreka koje se s vremena na vrijeme ispriječe, pa do toga da se dovede u položaj da se na kraju koleba da li da nastavi sa radom ili da od svega digne ruke. Ako je toga i bilo kod izlaženja ovog časopisa, to se ne vidi iz sadržaja i vidnog napretka iz broja u broj. Bez dvoumljenja, *Gračanički glasnik* je u ovih dvadeset godina izlaženja postigao cilj jedne uspješne kulturne misije.

SUMMARY

"Gračanica Messenger" – the experiences and results of a successful cultural mission

(Regarding the 40th volume and 20 years of publication)

In this paper the author questioned in more details the realization of the mission of this magazine during the past two decades during which this magazine exists on the cultural scene, not of one local community on which the title suggests, but in the specific manner in the wider area of Bosnia and Herzegovina. The author emphasizes that

the magazine, following its program conception consistently, achieved to keep its balance (as well as mutual complement) concerning its content between the articles, which carry the sign "artistic" (literature, painting, art) and those carrying the sign "scientific" (historiography, ethnography, folk tradition, spirituality, etc.) As a historian, in this paper, however, the author dedicated an especial attention to the question of the contribution of the Magazine in the field of historiography, thus emphasizing the special contributions for the affirmation of the so called local history. It is confirmed by the fact that in the template of this Magazine five years ago in Gračanica a scientific meeting dedicated to the place and function of the local historiography in our culture of memory was organized. Referring to the conclusions of that meeting, the author also claims that (1) the magazine has to continue its cultural mission on this concept, and (2) it can serve as an example of "good practice" to all subjects that intent to initiate projects like these or similar.

Keywords: Gračanica Messenger, cultural mission, Gračanica, magazines, local history.